

Francisc Deak

Romeo Popescu

Tratat de drept succesoral

Ediția a III-a, actualizată și completată

Vol. II. Moștenirea testamentară

Francisc Deak

Romeo Popescu

Tratat de drept succesoral

Ediția a III-a, actualizată și completată

Vol. II. Moștenirea testamentară

Universul Juridic

București

-2014-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2014, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DEAK, FRANCISC**

**Tratat de drept succesoral / Francisc Deak,
Romeo Popescu. – Ed. a 3-a completată și actualizată. -
București : Universul Juridic, 2013-
3 vol.**

ISBN 978-606-673-213-0

**Vol. 2. : Moștenirea testamentară. - 2014. - Bibliogr. -
ISBN 978-606-673-308-3**

I. Popescu, Romeo

347.65(498)(035)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

„Testamentul este consecința și complementul dreptului de proprietate. Un popor nu este cu adevărat liber, dacă nu are dreptul de a testa; libertatea testamentului este cea mai mare dovadă a libertății sale civile. Cine este acela care ar putea să nu respecte ultimele cuvinte ale unui muribund? Voința omului, idealizată prin moarte, este una din cele mai mari puteri din lume” (Troplong)

„Când ai venit pe lume, ai plâns și cei din jurul tău s-au bucurat. Trăiește în așa fel încât atunci când vei părăsi această lume să zâmbești tu, iar cei din jurul tău să plângă” (Proverb chinezesc)

Abrevieri

AUB	- Analele Universității București
C. Ap.	- Curtea de Apel
Cas.	- Curtea de Casație
C. civ.	- Codul civil
CD	- Culegere de decizii
C. fam.	- Codul familiei
C. Jud.	- Curierul Judiciar
col. civ.	- colegiul civil
C. pen.	- Codul penal
C. pr. pen.	- Codul de procedură penală
C. pr. civ.	- Codul de procedură civilă
CSJ	- Curtea Supremă de Justiție
dec.	- decizia
H.G.	- Hotărârea de Guvern
ICCJ	- Înalta Curte de Casație și Justiție
JN	- Justiția Nouă
LP	- Legalitatea Populară
O.G.	- Ordonanța Guvernului
p.	- pagina
PR	- Pandectele Române
Repertoriu ...	- Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1952-1969 de I. Mișuță, Al. Lesvioldax, iar pe anii 1969-1975, 1975-1980 și 1980-1985 de I. Mișuță (Ed. Științifică 1970, 1976, 1982, 1986)
RRD	- Revista Română de Drept
RRDA	- Revista Română de Dreptul Afacerilor
RRDP	- Revista Română de Drept Privat
s. civ.	- secția civilă
s. civ. propr. int.	- secția civilă și de proprietate intelectuală
t.	- tomul

T.	- Tribunalul
TJ	- Tribunalul Județean
TMB	- Tribunalul Municipiului București
T. Pop.	- Tribunalul Popular
T. Reg.	- Tribunalul Regional
TS	- Tribunalul Suprem

Titlul III

Moștenirea testamentară

Capitolul I

Reguli generale cu privire la moștenirea testamentară

Secțiunea I

Noțiunea de testament. Condiții de validitate

§1. Definiția, caracterele juridice și cuprinsul testamentului

90. Precizări prealabile. Potrivit art. 955 alin. (1) C. civ., patrimoniul defunctului se poate transmite nu numai în temeiul legii (la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege), dar și în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată prin testament, caz în care moștenirea (devoluțiunea ei) este testamentară.

După cum am văzut¹, este posibilă și coexistența moștenirii legale cu cea testamentară [art. 955 alin. (2) C. civ.]. Codul nostru civil nu a păstrat principiul roman al incompatibilității moștenirii testamentare cu cea legală (*nemo partim testatus partim intestatus decedere potest*), permițând – iar dacă există moștenitori legali rezervatari impunând chiar – coexistența moștenirii legale cu cea testamentară.

Rezultă că, deși se poate afirma că în dreptul nostru moștenirea legală este regula și constituie dreptul comun în materia transmiterii patrimoniului succesoral, ea poate fi înlăturată – în tot sau în parte – în condițiile sau în limitele prevăzute de lege, prin testamentul lăsat de către *de cuius*².

¹ A se vedea Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 24-26.

² Admițând excepția de neconstituționalitate a art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 privind acordarea de compensații cetățenilor români pentru bunurile trecute în proprietatea statului bulgar în urma aplicării Tratatului dintre România și Bulgaria, semnat la Craiova la 7 septembrie 1940 [text de lege potrivit cu care

Aceasta înseamnă că legea consacră principiul libertății testamentare, libertate la care nu se poate renunța¹, în sensul că orice persoană capabilă este liberă de a lăsa (sau a nu lăsa) un testament și de a dispune, pe această cale, de patrimoniul său pentru caz de moarte (*mortis causa*). Testamentul apare ca fiind „expresia ultimei gândiri și supremelor afecțiuni ale omului, care se mențin în secret și nu se dezvăluiesc decât după moarte”². Sau – cum s-a spus³ – „testamentul este consecința și complementul dreptului de proprietate. Un popor nu este cu adevărat liber, dacă nu are dreptul de a testa; libertatea testamentului este cea mai mare dovadă a libertății sale civile. Cine este acela, care ar putea să nu respecte ultimele cuvinte ale unui muribund? Voința omului, idealizată prin moarte, este una din cele mai mari puteri din lume”.

Vom vedea⁴ însă că, în dreptul nostru, libertatea testamentară nu este absolută, legea prevăzând imperativ anumite îngrădiri, cea mai importantă fiind instituția rezervei succesoriale prevăzută în favoarea unor moștenitori legali și care este sustrasă actelor liberale ale celui care lasă moștenirea, fie că este vorba de liberalitățile făcute în timpul vieții (donății) sau de cele pentru cauză de moarte (legate)⁵.

au dreptul la compensații „și cetățenii români, moștenitori *legali* ai foștilor proprietari”], Curtea Constituțională a statuat că art. 42 [devenit art. 46 după republicarea din anul 2003] din Constituție garantează dreptul la moștenire, fără a limita garanția instituită exclusiv la moștenirea legală. Întrucât, însă, dreptul la moștenire, în general, semnifică atât dreptul la moștenire legală, cât și la cea testamentară, limitarea impusă prin art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 contravine dispozițiilor textului constituțional (a se vedea Curtea Constituțională, Dec. nr. 312/2002, publicată în M. Of. nr. 81 din 7 februarie 2003).

¹ „(...) Trebuie considerată ilicită o convenție prin care o persoană s-ar obliga să nu dispună pe cale testamentară de bunurile sale” (TS, col. civ., dec. nr. 1844/1956, în CD, 1956, vol. I, p. 367).

² G. Plastara, *Curs de drept civil român, vol. al III-lea (Succesioni și liberalități)*, Ed. Cartea Românească, București, f.a., p. 483.

³ Troplong, *Donations entre vif et testaments*, citat de G. Plastara, în *op. cit.*, p. 484.

⁴ A se vedea *infra* nr. 189 și urm.

⁵ Astfel cum se va arăta la materia consacrată rezervei succesoriale, rezerva este protejată și împotriva dezmoștenirilor, adică a acelor dispoziții testamentare prin care testatorul îi înlătură de la moștenire, în tot sau în parte, pe unul sau mai mulți dintre moștenitorii săi legali.

91. Definiția legală a testamentului. În dreptul roman, celebrul jurisconsult clasic Ulpian (Ulpianus Domitius) a definit testamentul ca fiind „manifestarea, în conformitate cu legea, a voinței noastre, pentru a avea tărie după moarte” (*testamentum est mentis nostrae iusta contestatio, in id solemniter facta, ut post mortem nostram valeat*)¹, iar un alt jurisconsult clasic – nu mai puțin celebru –, Modestin, a considerat că „testamentul este o hotărâre legală a voinței noastre cu privire la ceea ce cineva vrea să se întâmple după moartea sa” (*testamentum est voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*)².

Conform art. 802 din Codul civil de la 1864, „Testamentul este un act revocabil prin care testatorul dispune, pentru timpul încetării sale din viață, de tot sau parte din avutul său”. Această definiție a fost criticată în literatura de specialitate³ întrucât vizează legatul ca dispoziție testamentară, iar nu testamentul, care poate cuprinde în conținutul său și alte (chiar și numai alte) dispoziții de ultimă voință cu regimuri juridice deosebite⁴.

Cu ocazia elaborării noului Cod civil s-a ținut seama de opiniile critice formulate în doctrină, iar definiția testamentului nu se mai reduce la cea a legatului, ci acoperă diversele dispoziții de ultimă voință pe care le poate include testamentul. Potrivit art. 1.034 C. civ., „Testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață”. După cum rezultă din această definiție, coroborată cu alte dispoziții legale, testamentul este un act juridic unilateral, solemn, esențialmente personal și revocabil.

¹ A se vedea E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 153.

² A se vedea M.D. Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 124.

³ A se vedea, de exemplu, Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 160.

⁴ Pentru unele aspecte de ordin istoric privind noțiunea de „testament” în Codul civil Napoleon și în Codul civil român de la 1864, a se vedea M.D. Bob, *op. cit.*, p. 121-125.

92. Caractere juridice

a) Testamentul este un *act juridic* deoarece cuprinde manifestarea de voință a testatorului cu intenția de a produce efecte juridice și, ca atare, pentru a fi valabil, trebuie să îndeplinească condițiile de fond (consimțământul neviciat, capacitate, obiect și cauză) prevăzute de lege pentru orice act juridic și cele specifice liberalităților. Testamentul, ca act juridic, este *unilateral*: voința testatorului este producătoare de efecte, indiferent de atitudinea legatarului și înainte de acceptarea de către el a legatului; legatul se dobândește chiar din momentul deschiderii moștenirii prin actul unilateral al testatorului, dacă legatarul nu renunță la legat¹. Prin urmare, acceptarea legatului nu trebuie confundată cu acceptarea necesară în vederea încheierii unui contract (care se încheie prin oferta de a contracta și acceptarea ofertei). Cele două acte – testamentul și acceptarea legatului sau a altor dispoziții testamentare (de exemplu, execuțiunea testamentară) – sunt acte unilaterale distincte, cu efecte proprii fiecăruia și nu se unesc în sensul formării unui act juridic bilateral (contract).

b) Testamentul este un *act juridic esențialmente personal*, în sensul că nu poate fi încheiat prin reprezentare sau cu încuviințarea ocrotitorului legal. În măsura în care o persoană are capacitatea de a testa, o poate face exclusiv personal, iar dacă nu are această capacitate,

¹ În dreptul succesoral român, atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare, transmiterea patrimoniului succesoral (transmisiune universală ori cu titlu universal) sau a bunurilor determinate din patrimoniu (transmisiune cu titlu particular) operează *de drept* din momentul deschiderii moștenirii fără vreo manifestare de voință din partea succesibilului și chiar fără știrea lui. Rezultă că, în dreptul nostru, patrimoniul succesoral *nu rămâne niciun moment fără titular*.

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv și obligatoriu. Dimpotrivă, ca principiu de ordine publică, legea precizează că „nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine” (art. 1.106 C. civ.). Prin urmare, succesibilul (indiferent că are vocație ca moștenitor legal ori ca legatar universal, cu titlu universal sau cu titlu particular) are dreptul de a alege între consolidarea (confirmarea) titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii și desființarea aceluia titlu prin renunțarea la moștenire. În acest sens, art. 1.100 C. civ. prevede că „Cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea”.